

Тетяна КУЛИК

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
доцентка кафедри міжнародних відносин
НТУ Дніпровська Політехніка,

Олександра АЛЕКСАНДРОВА

студентка кафедри міжнародних відносин
НТУ Дніпровська Політехніка

НОВА МОДЕЛЬ СИЛ НАТО

Сучасне міжнародне безпекове середовище перебуває у стані глибокої трансформації, що супроводжується поверненням конкуренції великих держав, зростанням інтенсивності гібридних та асиметричних загроз, а також ерозією усталених механізмів стримування. Ці процеси особливо гостро проявляються на східному фланзі, де війна росії проти України, зокрема повномасштабне вторгнення у 2022 р. остаточно зруйнувало ілюзію стабільності та продемонструвало актуальність традиційних форм міждержавного збройного конфлікту.

У відповідь на стратегічну нестабільність НАТО змушена адаптувати свій оборонний підхід на 360: від концепту кризового менеджменту до моделі інтегрованого стримування. Трансформація НАТО, яка відпочатково була адаптацією до актуальних загроз, відтепер має бути відображенням глибшого перегляду функціональної спроможності Альянсу в контексті зміни балансу сил, зокрема у трансатлантичному вимірі.

Створення Нової моделі сил НАТО (NATO New Force Model, NFM), затвердженої на Мадридському саміті 2022 р., стало ключовим елементом цієї трансформації, покликаним забезпечити якісно іншу структуру сил, здатну до масштабного та оперативного розгортання (Madrid, 2022).

Аналіз цієї моделі є науково значущим в контексті процесу перегляду архітектури євроатлантичної безпеки та її узгодження з європейськими оборонними ініціативами. Оцінка потенціалу NFM дозволяє глибше зрозуміти еволюцію стратегічного мислення Альянсу в умовах нової геополітичної динаміки та формує підґрунтя для подальших досліджень ефективності колективної оборони в умовах невизначеності.

У межах постійної адаптації до динамічного безпекового середовища у 2002 р. НАТО започаткувала створення Сил швидкого реагування (NATO Response Force, NRF) як інструменту, покликаного забезпечити швидке, гнучке та ефективно розгортання у кризових ситуаціях (Prague, 2002, §4a). Однак до початку 2010-х рр. стало очевидним, що існуюча структура NRF не відповідає зростаючим вимогам щодо темпів реагування, оперативної глибини та готовності до багатовимірних загроз (Abts, 2015).

Переломним моментом стала анексія АР Крим, яка викликала докорінний перегляд механізмів стримування та оборони Альянсу. Під час саміту Альянсу в Уельсі 2014 р. було ухвалено рішення про створення нового компонента в межах NRF - Об'єднаної оперативної групи надзвичайно високої готовності (Very High Readiness Joint Task Force, VJTF) (Wales, 2014, § 8). Ця ініціатива стала центральним елементом Readiness Action Plan (Readiness, 2014), спрямованого на оперативне посилення східного флангу НАТО.

«Вістря Спису», як були названі сили VJTF, були створені як багатонаціональна, ротаційна структура, що дозволяє розгортати провідні елементи протягом 48 годин, значно посилюючи здатність Альянсу реагувати на кризи і посилювати заходи стримування, що було випробувано в умовах навчань (НАТО, 2015). Ці сили, близько 20 тис. осіб, складаються з багатонаціональної сухопутної бригади чисельністю приблизно 5 тис. військовослужбовців, а також повітряного, морського компонентів та підрозділів спеціальних операцій (НАТО Response, 2025).

Створення VJTF ознаменувало значну трансформацію сил і засобів стримування НАТО, особливо потребу в більш гнучкій і оперативній військовій структурі. Ключовим компонентом VJTF є оперативна взаємосумісність (interoperability), яка на тактичному рівні мала серйозні прогалини, як це спостерігалось під час попередніх операцій під проводом НАТО в Лівії, Афганістані та Тренувальній місії в Іраку. Отже, були зроблені висновки щодо необхідності вищого ступеня оперативної сумісності для швидкого реагування й започатковані цілеспрямовані заходи, такі як багатонаціональні спільні навчання і стандартизовані оперативні процедури, з метою поліпшення співпраці і зменшення неефективності розгортання сил (Bruschetta, 2021, p.9).

Попри амбітний задум, досвід практичного функціонування VJTF виявив низку структурних і політичних обмежень. Національні процедури політичного схвалення розгортання ускладнювали досягнення заявленого темпу реагування. Ротаційна модель призводила до фрагментації оперативного досвіду та потребувало постійного відновлення взаємосумісності. Крім того, чисельність обмежувала ефективність у випадку широкомасштабного конфлікту, що знижувало потенціал стримування у разі загрози з боку державного противника (Deni, 2020).

Таким чином, VJTF стали важливим кроком у напрямку зміцнення взаємосумісності та оперативної адаптації Альянсу, однак її обмеження висвітлили необхідність глибшої трансформації, зокрема перегляду масштабів, структури та логістичних ланцюгів колективної оборони. Саме ці недоліки, а також вимоги часу та зміни міжнародного середовища безпеки, спричинені війною росії проти України, обумовили необхідність формування Нової моделі сил НАТО (Модель сил), яка має замінити NRF як основний інструмент силового реагування Альянсу. Оперативний досвід VJTF відіграв вирішальну роль у формуванні майбутнього підходу НАТО до боєготовності і оперативної

сумісності, зміцнивши її роль як наріжного каменю євроатлантичної безпеки. Отже, кульмінацією став Мадридський саміт НАТО 2022 р., під час якого було запроваджено нову Модель сил, адаптовану до викликів часу (Madrid, 2022).

Саміт в Мадриді також став поворотним моментом через оприлюднення нової Стратегічної концепції НАТО 2022, в якій Альянс офіційно визнав, що «Російська Федерація є найбільш значною і прямою загрозою безпеці членів Альянсу, а також миру і стабільності в євроатлантичному регіоні» (НАТО, 2022, §5) і закликав до суттєвої зміни сил і засобів стримування і оборони. Була закладена основа для Моделі сил - структури високої готовності, здатної розгорнути понад 100 тис. військовослужбовців протягом десяти днів і збільшити їх чисельність до 500 тис. протягом 6 місяців (Barry, 2023). Згідно з висновком фахівців Центру стратегічних та міжнародних досліджень, ця трансформація відображає повернення до стратегічних концепцій часів «холодної війни», в яких акцент робиться на передову оборону і стримування через відмову (Monaghan, 2024).

Нова Модель Сил НАТО повністю впроваджена в липні 2024 р. стала ключовим елементом трансформації оборонної політики Альянсу у відповідь на зміну безпекового середовища після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Основною метою Моделі сил є створення системи, яка дозволяє НАТО ефективну організацію, активацію, командування та управління національними контингентами союзників у виконанні основоположних завдань Альянсу. Модель передбачає три рівні готовності сил: 1) сили, готові до розгортання протягом 10 днів; 2) 10–30 днів; 3) 30–180 днів. Це дозволяє забезпечити швидке реагування на загрози різного характеру та масштабу (NATO Force, 2025).

Ключовим компонентом Моделі сил є Об'єднані Сили Реагування (Allied Reaction Force, ARF), активовані в липні 2024 р., як багатонаціональні, багатодоменні сили високої готовності, здатні до швидкого розгортання для виконання повного спектру місій Альянсу. До їх складу входять сухопутні, морські, повітряні, сили спеціальних операцій, кібернетичні та космічні компоненти, а також елементи логістики та стратегічних комунікацій. ARF діють під загальним командуванням Верховного головнокомандувача Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі (SACEUR) і можуть бути швидко посилені додатковими підрозділами за потреби (NATO Force, 2025).

Модель сил отримала також передбачає тісну інтеграцію з новими регіональними планами оборони, затвердженими на саміті НАТО у Вільнюсі (Vilnius, 2023, §34), які враховують географічну специфіку та дозволяють ефективніше використовувати регіональні ресурси та експертизу для забезпечення безпеки в усіх стратегічних напрямках. Крім того, була поліпшена концепція передової оборони (forward strategy) з удосконаленими механізмами командування і управління, попередньо розміщеним обладнанням та інфраструктурою, що забезпечує швидке підкріплення. Також було збільшено оборонні видатки і промисловий потенціал, визнаючи, що військова готовність

залежить від постійних інвестицій і співпраці між членами Альянсу, що підкреслило відданість НАТО забезпеченню сил і засобів швидкого реагування і підтриманню колективної безпеки (Kennedy, 2025).

Ще одним ключовим аспектом Моделі сил є посилений акцент на багатонаціональній співпраці. Модель заохочує постійні багатонаціональні формування, в яких національні бригади систематично тренуються разом задля гармонізації доктрини, обладнання і структур бойового забезпечення, посилення оперативної взаємосумісності та згуртованості збройних сил. Таке спрямування гарантує, що європейські члени НАТО відіграватимуть центральну роль в регіональній обороні, зменшуючи залежність від підкріплень з боку США (Biscop, 2022).

Модель відображає стратегічну адаптацію НАТО до сучасних викликів безпеки, враховуючи як звичайні, так і гібридні загрози. Вона створила структуру сил, яка краще реагує, координується і готова до швидкого розгортання в кризових ситуаціях, посилюючи стратегію Альянсу за рахунок поліпшення координації і ефективності.

Європейська роль у Новій Моделі сил набуває дедалі більшого значення, оскільки після російської агресії НАТО переходить до більш європоцентричної оборонної позиції. Враховуючи, що основа наземного компонента Альянсу має бути європейською, країни Європи мають розвивати боєздатні, інтегровані й мобільні наземні війська (Barry, 2023). Попри те, що США залишаються ключовим союзником, очікується, що саме європейські держави забезпечуватимуть щонайменше половину сучасних сил, необхідних для євроатлантичної оборони, обумовлене зміною стратегічних пріоритетів США та ймовірністю одночасних конфліктів у Європі та Індо-Тихоокеанському регіоні (Monaghan, 2024).

Водночас армії європейських країн стикаються з численними викликами, від оперативного перевантаження та застарілого обладнання до труднощів із набором особового складу та нестачі спроможностей підтримки бойової діяльності. Попри зростання інвестицій, особливо у Польщі та інших прифронтових державах після 2022 р., фінансові обмеження й інші бюджетні пріоритети ускладнюють повну імплементацію Моделі. Крім того, створення багатонаціональних формувань, необхідних для її реалізації, ускладнюється відмінностями в національних застереженнях (national caveats), правилах застосування сили (Rules of Engagement) та рівнях взаємосумісності (Barry, 2023). Ключового значення набуває удосконалення військової мобільності в Європі та реформування стандартів оцінки боєготовності в межах НАТО. У цьому контексті оборонні ініціативи ЄС, включно з Європейським оборонним фондом, можуть допомогти усунути критичні прогалини, забезпечуючи не лише присутність, а й спроможність діяти в конфліктах високої інтенсивності. Для успіху Нової Моделі сил європейські держави мають вийти за межі декларацій і взяти на себе довгострокові зобов'язання щодо інвестицій, структурних реформ

та зміцнення співпраці між НАТО і ЄС, аби забезпечити здатність до ефективного реагування на виклики безпеці.

Впровадження нової Моделі сил НАТО супроводжується масштабною програмою навчань і тренувань, спрямованих на підвищення взаємосумісності союзницьких сил та підтримку високого рівня готовності. Зокрема, навчання Steadfast Defender-24 стали найбільшими з часів холодної війни, залучивши понад 90 тис. військовослужбовців з 32 країн-членів Альянсу для перевірки здатності до швидкого розгортання та реалізації нових оборонних планів. Навчання Defender Europe, Spring Storm в Естонії та Neptune Strike, спрямовані на відпрацювання стратегічного перекидання сил, інтеграцію багатонаціональних підрозділів і демонстрацію спроможності до колективної оборони. Крім того, вони перевірили здатність сил до військової мобільності й готовності в умовах конфлікту високої інтенсивності та специфічних умовах (Kennedy, 2025). Навчання Steadfast Dart 2025 (STDT25) стали найбільшим військовим навчанням НАТО у 2025 р. та першим масштабним розгортанням новостворених Об'єднаних Сил Реагування, метою яких була перевірка спроможності Альянсу до швидкого розгортання сил на східному фланзі, особливо в умовах, коли США зменшують свою військову присутність у Європі (Steadfast, 2025).

Модель сил передбачає впровадження механізмів верифікації, які забезпечують відповідність національних сил стандартам НАТО. Програма Combat Readiness Evaluation (CREVAL) використовується для оцінки боєготовності сухопутних підрозділів, що декларуються до складу сил Альянсу. Паралельно, програма Operational Capabilities Concept Evaluation and Feedback (ОСС E&F) спрямована на розвиток та оцінку спроможностей партнерських сил, забезпечуючи їхню інтеграцію у багатонаціональні операції НАТО (Operations, 2025)

Таким чином, нова Модель сил НАТО знаменує собою докорінну трансформацію оборонної архітектури Альянсу, спрямовану на усунення виявлених недоліків Сил реагування НАТО та Об'єднаних оперативно-тактичних груп надзвичайно високої готовності. Перехід до трирівневої структури та створення Об'єднаних сил реагування Альянсу посилює здатність НАТО до швидкого розгортання, оперативної сумісності та ефективного стримування в умовах багатомірної загрози.

Навчання є випробуванням Моделі сил, підтвердженням спроможності Альянсу до ведення широкомасштабних операцій високої інтенсивності, водночас показником критичних сфер, як то: складність координації в багаторівневій структурі командування, виклики логістики, питання підтримки сталої боєготовності. Отже, стратегічна маневреність Альянсу значною мірою залежить від здатності до постійної адаптації та перевірки боєздатності, включно з раптовими навчаннями та навчаннями без попередження

На думку експертів, НАТО повинна зосередитись на розвитку спеціалізованого морського компоненту, чіткому розмежуванні командних функцій, поглибленні оцінки сил за уніфікованими стандартами, а також налагодженні тіснішої співпраці з європейською оборонною промисловістю для підтримки модернізації і накопичення запасів (Deni, 2024).

В умовах зростання геополітичної напруженості, особливо через загрозу зі сходу, успішність нової архітектури оборони визначатиметься рівнем військової готовності, політичною волею до багатонаціональної взаємодії, зміцненням структурної спроможності, щоб залишатися єдиним, гнучким та стійким актором у середовищі, що дедалі більше характеризується непередбачуваністю та конфліктогенністю. Отже, Модель Сил НАТО є стратегічною відповіддю на сучасні виклики безпеці, спрямованою на зміцнення обороноздатності Альянсу, підвищення його оперативної гнучкості та забезпечення ефективного стримування потенційних загроз.

Список використаних джерел

- Abts, J. (2015). NATO's Very High Readiness Joint Task Force Can the VJTF give new élan to the NATO Response Force? *NATO Defense College*. No. 10. Retrieved from: <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=440>
- Barry, B. et al (2023). The future of NATO's European land forces: Plans, challenges, prospects. *The International Institute for Strategic Studies*. Retrieved from: <https://www.iiss.org/research-paper/2023/06/the-future-of-natos-european-land-forces/>
- Bruschetta, A., et al (2021). Europe's role in the Very High Readiness Joint Task Force. *Finabel*. Retrieved from: <https://finabel.org/wp-content/uploads/2021/09/27.-Europes-Role-in-the-Very-High-Readiness-Joint-Task-Force-3-2.pdf>
- Deni, J. R. (2020). Disband the NATO Response Force. *Atlantic Council*. Retrieved from: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/10/NATO-20-2020-Disband-the-NATO-response-force.pdf>
- Kennedy, M., Renken, J. (2025). Preparing for the Next Conflict: How NATO is Fortifying Its Defenses. *Wilson Center*. Retrieved from: <https://www.wilsoncenter.org/article/preparing-next-conflict-how-nato-fortifying-its-defenses>
- Operations Capabilities Concept (2025). *NATO LANDCOM*. Retrieved from: <https://lc.nato.int/operations/military-partnership/the-partnership-for-peace/occef>
- Madrid summit declaration (2022). *NATO official website*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en
- Monaghan S. et al (2024). Is NATO ready for war? An assessment of allies' efforts to strengthen defense and deterrence since the 2022 Madrid Summit. *Center for*

- Strategic and International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/nato-ready-war>
- NATO concludes successful Vigilance Activity Neptune Strike 2023-1 (2023). *U.S. Strategic Command*. Retrieved from: <https://www.stratcom.mil/Media/News/News-Article-View/Article/3314950/>
- NATO Force Model (2025). *NATO official website*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_234075.htm
- NATO Response Force (2002-2024). (2025). *NATO official website*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49755.htm#purpose
- NATO ‘Spearhead’ Force deploys for first time, Exercise Noble Jump underway (2015). *NATO official website*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120512.htm
- NATO Strategic Concept (2022). *NATO official website*. Retrieved from: <https://www.nato.int/strategic-concept/>
- Prague Summit Declaration (2002). *NATO official website*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?selectedLocale=en
- Readiness Action Plan (2014). *NATO official website*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm?selectedLocale=en
- Steadfast Dart - STDT25 Factsheet (2025). *Joint Forces*. Retrieved from: <https://www.joint-forces.com/exercise-news/78965-steadfast-dart-stdt25-factsheet>
- Vilnius Summit Communiqué (2023). *NATO official website*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm?selectedLocale=en
- Wales Summit Declaration (2014). *NATO official website*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

Владислав ГАРМАШ

студент кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник - к.іст.н., доцент Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА

ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ НАТО В УМОВАХ КОНФРОНТАЦІЇ З РОСІЄЮ (2014–2025 РР.)

Вивчення еволюції ролі НАТО в умовах відновленої геополітичної конкуренції з Росією є важливим для глибокого розуміння сучасних механізмів колективної безпеки, здатності Альянсу адаптуватися до нових військових і гібридних загроз та оцінки ефективності міжнародних інституцій у гарантуванні стабільності в євротлантичному регіоні; це допомагає прогнозувати майбутні виклики, вдосконалювати національні стратегії оборони, формувати